

INDIVID ELLER NATION? VÄRDERINGAR SOM FÖRKLARAR ATTITYD TILL INVANDRING

MARIE DEMKER

Sammanfattning

Vad är viktigast när vi bedömer politiska förslag – individuella rättigheter eller nationella traditioner? Svaret på den frågan har ett helt avgörande samband med individers attityder till invandrare och invandring. Den partipolitiska uppfattningen förklarar fortsatt väl uppfattningen om invandring, men synen på individens rättigheter och nationella traditioner fördjupar förståelsen för flyktingopinionen som en effekt av avsevärt djupare värderingsmönster. Ju större politisk vikt en person fäster vid individuella rättigheter desto större sannolikhet att attityden till invandring och invandrare är liberal och tolerant. Ju större politisk vikt som fästs vid nationella traditioner och erfarenheter desto större sannolikhet att attityden till invandring och invandrare är repressiv och negativ.

Resultaten från den nationella SOM-undersökningen 2021 visar att den ökade restriktiviteten gentemot flyktingmottagning sedan 2016 nu har stannat av och planat ut på en nivå som vi senast såg i mitten av 1990-talet. Viljan att engagera sig i organisationer både för att stoppa invandring och för att motarbeta rasism har ökat. Invandrades religionsfrihet har fått ett något ökat stöd efter en tids nedgång.

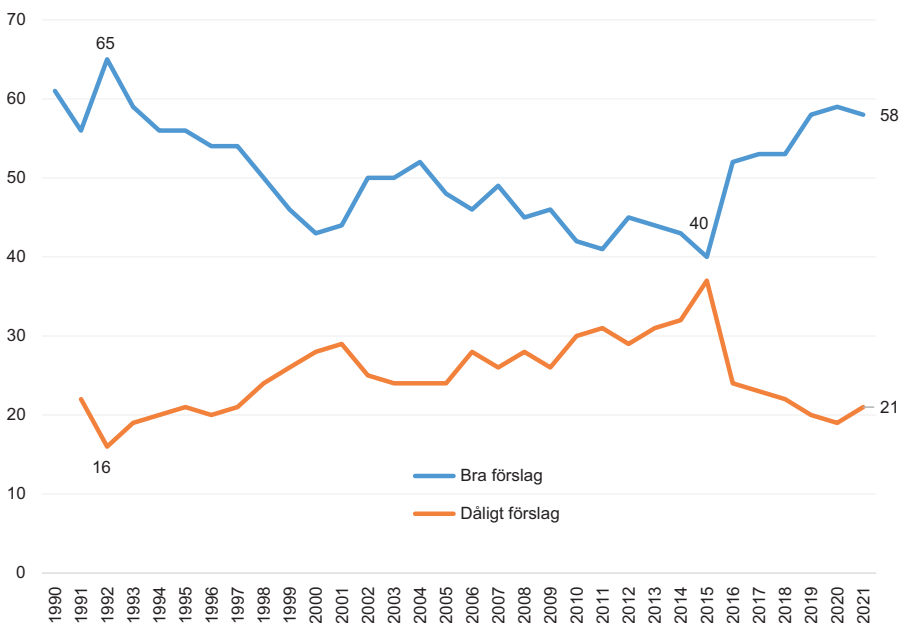
Sedan 2016 har svenskarnas attityd till att ta emot flyktingar blivit avsevärt mer restriktiv. Men motståndet ser nu ut att plana ut på en högre nivå än tidigare. År 2021 ansåg 58 procent av befolkningen att det var ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar. Samtidigt ansåg 21 procent att det var ett dåligt eller mycket dåligt förslag att ta emot färre flyktingar (se figur 1). Motståndet mot att ta emot flyktingar är nu ungefär lika stort som det var i mitten av 1990-talet, efter Balkankrigen då många flyktingar sökte skydd i vårt land.

När motståndet mot att ta emot flyktingar var som lägst år 2015 ansåg 40 procent att det var ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar i vårt land. Andelen som ansåg det vara ett mycket eller ganska dåligt förslag var nästan lika många, 37 procent.¹ År 2015 vägde opinionen avseende flyktingmottagningen därmed nästan jämnt mellan dem som ansåg att det var ett bra och de som ansåg att det var ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar. Några år senare är situationen helt förändrad, en klar majoritet stödjer år 2021 förslaget att ta emot färre flyktingar.

Antalet asylsökande år 2021 var 11 425, det lägsta antalet på mer än 20 år.² Samma år beviljades ungefär motsvarande antal uppehållstillstånd i Sverige till personer med egna asyl- och flyktingskäl.³

Värt att nämna är att SOM-undersökningen genomfördes under hösten 2021, alltså innan Ryssland den 24 februari 2022 angrep Ukraina. Sedan krigsutbrottet har flera miljoner ukrainare flytt sitt land undan kriget och anlant främst till grannländerna men också till Sverige. Undersökningen fångar därmed bilden av den svenska opinionen innan dess att en ny konflikt i omvärlden skapar en flyktingström som också når oss i Norden.

Figur 1 Svenska folkets uppfattning om storleken på svenskt flyktingmottagande. Andelen som anser det vara ett bra förslag samt dåligt förslag att ta emot färre flyktingar, 1990–2021 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' och svarsalternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade andelen utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag samt de som svarat mycket eller ganska dåligt förslag. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen. Antal svars personer varierar mellan 1 512 och 8 149.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1990–2021.

Uppfattningen om storleken på det svenska flyktingmottagande skiljer sig åt mellan män och kvinnor, mellan åldersgrupper och mellan personer med olika utbild-

ningsnivå (tabell 1). Skillnaden mellan män och kvinnor är tolv procentenheter, där kvinnor är mindre negativa än män. Motsvarande storlek på det så kallade könsgapet har varit förhanden under lång tid.

Skillnaden mellan de yngsta och äldsta är betydligt större; i den yngsta åldersgruppen anser endast 44 procent, alltså mindre än hälften, att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar medan motsvarande andel i den äldsta åldersgruppen är 63 procent.

Utbildningsnivå har sedan lång tid varit en av de starkaste faktorerna för att förklara attityd till flyktingmottagning. Även i 2021 års undersökning är det mönstret tydligt. Bland dem med lägst utbildning anser nästan två tredjedelar (65 respektive 66 procent) att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar. Bland dem med högskoleutbildning är motsvarande andel endast 46 procent, alltså mindre än hälften i den gruppen.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder och utbildning. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, 2021 (procent)

		2021
	Samtliga	58
<i>Kön</i>	Kvinnor	52
	Män	64
<i>Ålder</i>	16–29 år	44
	30–49 år	52
	50–64 år	61
	65–85 år	63
<i>Utbildning</i>	Grundskola	66
	Gymnasium	65
	Eftergymnasial (ej högskola)	59
	Högskola/universitet	46

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var *mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt* samt *mycket dåligt förslag*. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Antal svarsalternativen var 8 149.

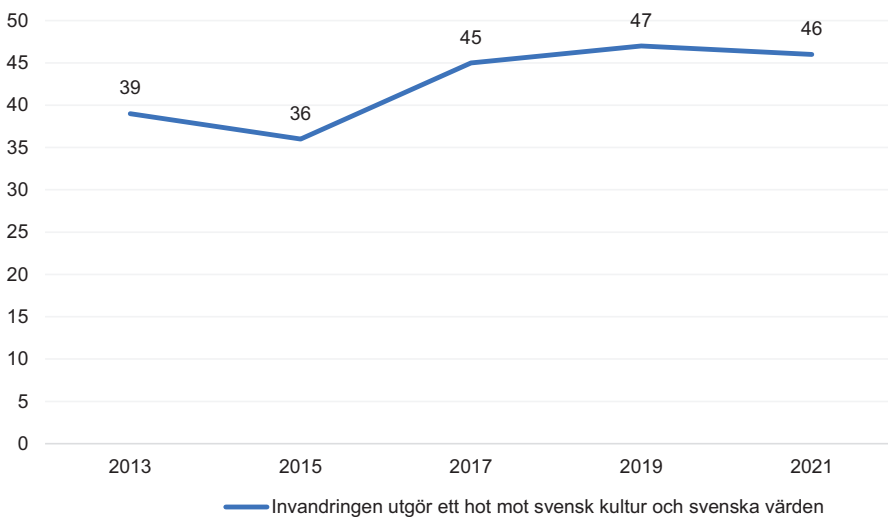
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Att motsätta sig invandring till det egna landet kan ha många olika orsaker. Men ett av dem är att invandringen i sig uppfattas hota den egna livsstilen, de egna värdena och den nationella kulturen. En sådan inställning brukar betecknas som xenofobisk eller främlingsfientlig.⁴ En främlingsfientlig attityd utesluter inte andra

motiv för uppfattningen att invandring är av ondo, men en främlingsfientlig attityd är inte heller beroende av ekonomiska eller sociala motiv för en negativ attityd till invandrare. Uppfattningen att invandringen utgör ett hot mot den egna kulturen påverkas därför inte av argument om invandringens ekonomiska nödvändighet eller av till exempel tillgången på arbete och bostäder.

Knappt hälften (46 procent) av svenskarna uppfattar att invandringen helt eller delvis utgör ett hot mot den egna kulturen och värdena (se figur 2). Uppfattningen har legat på samma nivå sedan 2017 men var dessförinnan mindre uttalad. År 2015 ansåg ungefär en tredjedel (35 procent) att invandringen utgjorde ett hot mot den egna kulturen.

Figur 2 Svenska folkets uppfattning om invandringen som hot mot svensk kultur och svenska värden. Andelen som instämmer helt eller delvis, 2013–2021 (procent)

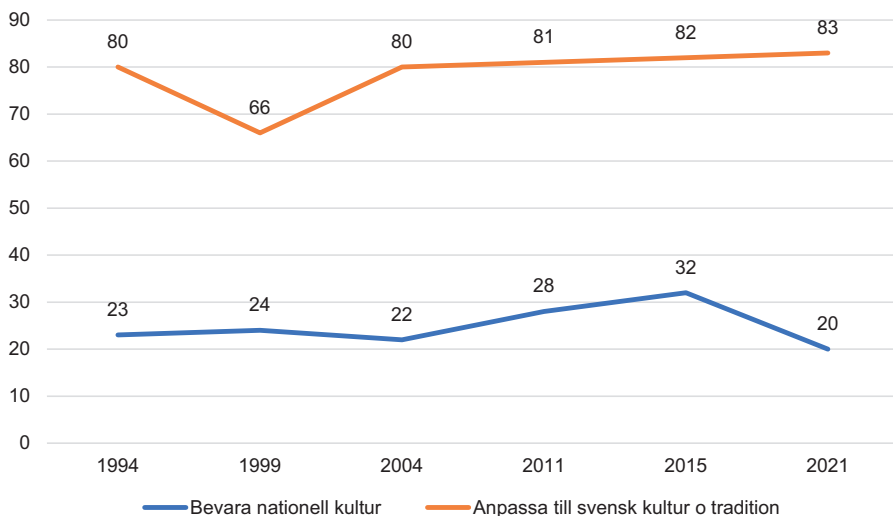
Kommentar: Påståendet som svarspersonerna fick ta ställning till löd 'Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden' och svarsalternativen var 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt', 'helt felaktigt' samt 'ingen uppfattning'. Den redovisade andelen utgör andelen som svarat helt eller delvis riktigt. Endast personer som besvarat hela frågan och med något av de fyra förstnämnda alternativen är medtagna i procentbasen. Antal personer som besvarat hela frågan varierar mellan 1 492 och 6 592.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013–2021.

Att den svenska opinionen har uppfattningen att invandringspolitiken skall ha fokus på att underlätta för invandrare att anpassa sig själva till det svenska samhället och den svenska kulturen har varit en sanning sedan länge. Redan under 1990-talet låg stödet för en sådan politik på 80 procent (se figur 3). Men stödet för en politik

som också underlättar för invandrare att bibehålla sin egen kultur har sedan 2004 visat en, visserligen blygsam men ändå, ökning. I undersökningen år 2021 har emellertid stödet för en sådan politik sjunkit till sin lägsta nivå, 20 procent, sedan frågan ställdes första gången 1994.

Figur 3 Svenska folkets inställning till invandringens syfte; anpassning till svensk kultur eller bibehållandet av nationell kultur, 1994–2021 (procent)

Kommentar: Svarepersonerna fick ta ställning till två påståenden 'Invandrarpolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att anpassa sig till svensk kultur och tradition' samt 'Invandrarpolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition'. Svartalternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen. Antal svarepersoner varierar mellan 1 474 och 1 654.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1994–2021.

Restriktiviteten avseende flyktingmottagning hos svenskarna har således ökat parallellt med att uppfattningen att invandringen hotar den egna kulturen vuxit i styrka (jämför figur 1 och 2). Samtidigt sjunker stödet för en politik som innebär att invandrare i Sverige kan bevara sina egna traditioner och sin nationella kultur vilket framgår av figur 3.

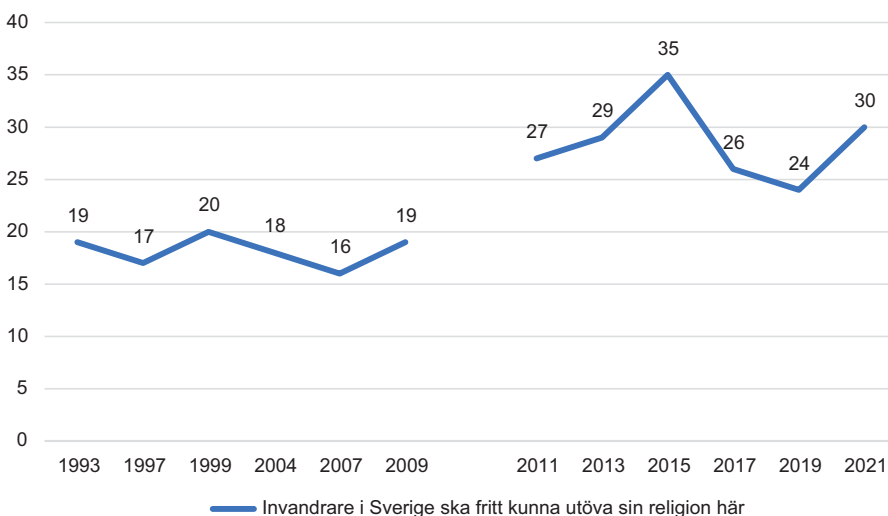
Invandrades religionsfrihet

En central del av de demokratiska fri- och rättigheterna är religionsfriheten. Religionsfriheten är stadfast i Europakonventionen (artikel nio) från 1950, en rättighetsförklaring som tillkom efter andra världskrigets fasor och de förföljelser av judar och andra religiösa minoriteter som auktoritära regimer gjorde sig skyldiga till. Religionsfriheten är också skyddad genom svensk grundlag (Regeringsformen, andra kapitlet) sedan 1974.

Invandrades religionsfrihet stöds helhjärtat idag av mindre än en tredjedel av svenskarna (se figur 4). Om de som också svarat att de delvis instämmer i påståendet att invandrare i Sverige fritt skall kunna utöva sin religion här inkluderas andelen till 65 procent, alltså nästan två tredjedelar.

Stödet för invandrades religionsfrihet har långsamt ökat sedan 2007 för att sjunka efter 2015. År 2021 är dock stödet tillbaka på den nivå det låg före 2015.⁵

Figur 4 Svenska folkets uppfattning om att invandrare i Sverige fritt skall kunna utöva sin religion här. Andelen som instämmer helt, 1993–2021 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd "Invandrarna i Sverige skall fritt kunna utöva sin religion här" och svarsalternativen var 'instämmer helt', 'i stort sett', 'delvis' samt 'inte alls' (1993-2009) samt 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt', 'helt felaktigt' (2011-2015). Den redovisade siffran utgör andelen som svarat instämmer helt alternativt helt riktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svars personer varierar mellan 1 122 och 1 654.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1993–2021.

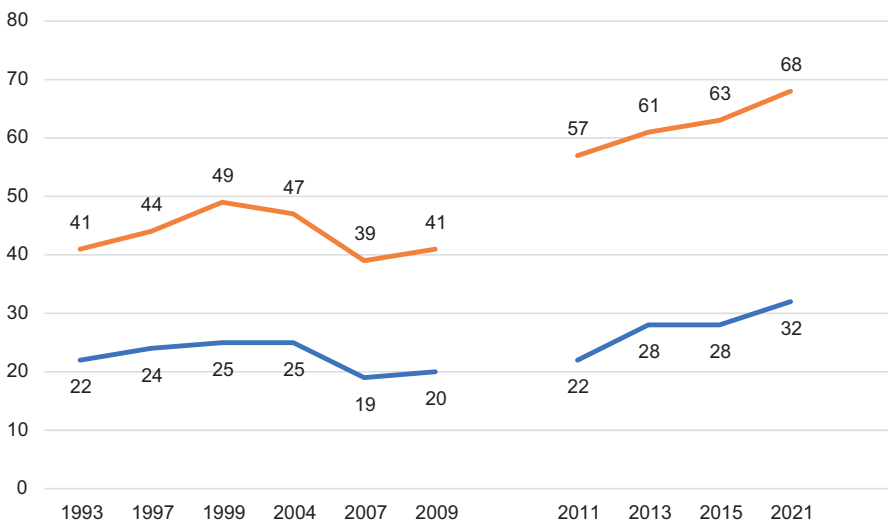
I tidigare undersökningar har framgått att de som uppfattar invandringen som hotande mot den egna kulturen och värdena också ger ett påtagligt svagare stöd till invandranes religionsfrihet. Samma grupp anser också i högre utsträckning än övriga att religionsfriheten som sådan är hotad. I den gruppen är också flyktingmotståndet avsevärt högre än bland befolkningen generellt. (Demker, 2018) Den mest sannolika förklaringen till det motsägelsefulla resultatet är att den religionsfrihet som anses hotad är den ”svenska” religionsfriheten, alltså uppfattningen att religion är en privatsak och att religionsfrihet primärt är en frihet *från* religion (Demker, 2016).

Stödet för invandranes religionsfrihet är, med tanke på religionsfrihetens starka skydd i svensk grundlag och i Europakonventionen, påtagligt svagt i Sverige.

Mobilisering mot rasism och mot invandring

Att knyta näven i fickan är en sak men att själv engagera sig för eller emot något kräver ett större beslut. Sedan 2010 år riksdagsval när Sverigedemokraterna kom in i riksdagen har viljan att gå med i en organisation som motverkar rasism och främlingsfientlighet ökat kraftigt (se figur 5).⁶ År 2009 var det 41 procent av befolkningen som uttryckte en vilja, helt eller delvis, att själva engagera sig i en organisation som arbetade mot rasism. År 2021 var den andelen 68 procent, alltså mer än två tredjedelar av svenskarna. Och även om vi endast tar i beaktande den grupp som uttrycker sig kategoriskt positivt i frågan om att engagera sig mot rasism så har andelen ökat, från 20 procent 2009 till 32 procent år 2021. Trenden visar på en ökad mobilisering av en anti-rasistisk opinion, oavsett om var och en av dessa personer faktiskt har gjort mer än knutit näven i fickan.

Figur 5 Svenska folkets inställning till att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet, 1993–2021 (procent, andel instämmer)

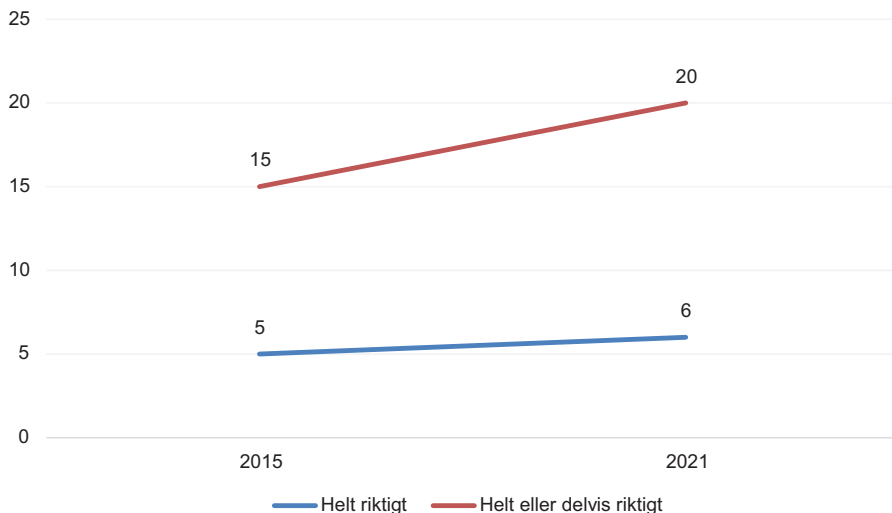
Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet' och svarsalternativen var 'instämmer helt', 'i stort sett', 'delvis' samt 'inte alls' (1993–2009) samt 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt', 'helt felaktigt' (2011–2021). Den undre kurvan utgör andelen som svarat instämmer helt (1993–2009) alternativt helt riktigt (2011–2021), den övre kurvan utgör den totala andelen som svarat instämmer helt samt instämmer i stort sett (1993–2009) alternativt helt riktigt samt delvis riktigt (2011–2021). Endast personer som besvarat frågan är medtagna och vet ej-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svars personer varierar mellan 1 122 och 1 654.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993–2021.

Men mobiliseringen har skett på båda sidor, också de som är beredda att gå från tanke till handling och engagera sig för att stoppa invandringen har ökat (se figur 6). Tyvärr har vi inte undersökningar under lika lång tid avseende denna fråga men ökningen mellan 2015 och 2021 motsvarar den ökade mobiliseringen för organisationer med anti-rasism på agendan. I detta fall är det främst de som delvis instämmer som har blivit fler mellan 2015 och 2021.

Migrationsfrågornas tydliga plats högt upp på den politiska dagordningen innebär också en ökad mobilisering bland både dem som motsätter sig invandring och de som engagerar sig i arbete för att motverka rasism.

Figur 6 Svenska folkets inställning till att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige, 2015 och 2021 (procent)

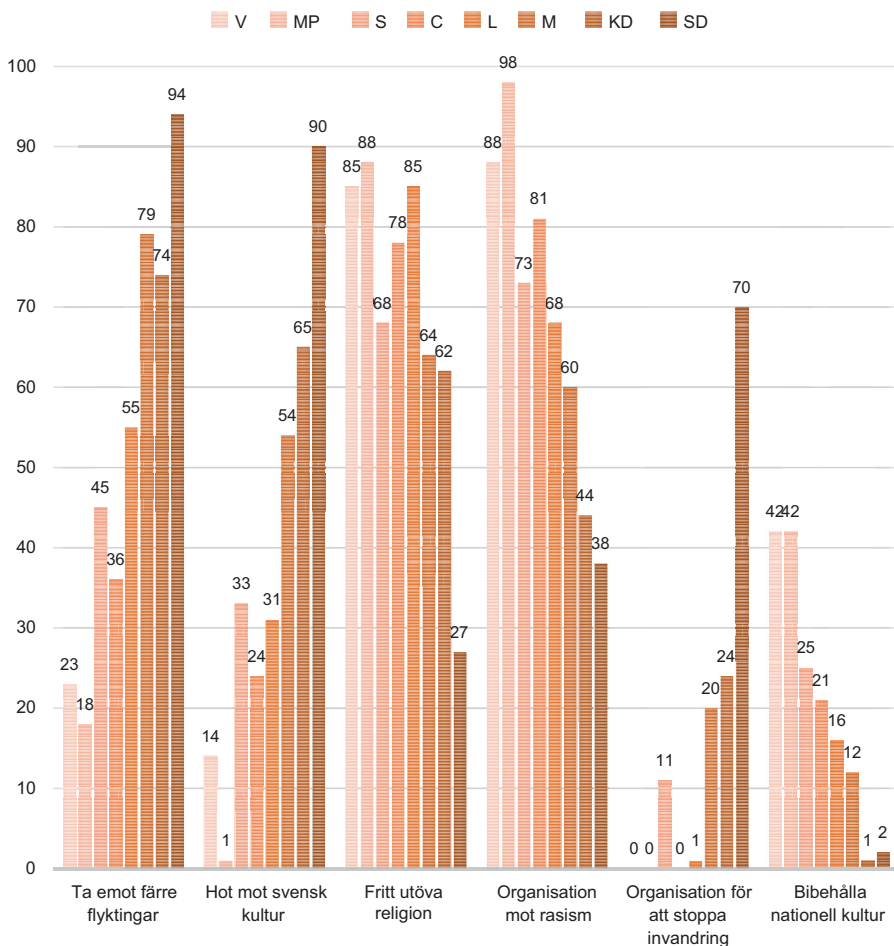
Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige' och svarsalternativen 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt', 'helt felaktigt'. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, ingen uppfattning-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svarspersoner är 1 381 (2015) respektive 1 654 (2021).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2021.

Partisypati och värderingar

Liksom tidigare har partisypati ett mycket starkt samband med uppfattningar om migration och invandring (se figur 7). Sverigedemokratiska sympatisörer intar generellt den mest restriktiva och negativa positionen såväl avseende omfattning som innehåll i flyktingpolitiken. Bland Sverigedemokraternas sympatisörer anser 94 procent att Sverige skall ta emot färre flyktingar och nästan lika många anser invandringen vara ett hot mot svensk kultur. Stödet för religionsfriheten ligger på en jämfört med övriga exceptionellt låg nivå liksom viljan att gå med i en organisation för att motverka rasism. Sverigedemokraternas sympatisörer är dock avsevärt mer positiva till att delta i en organisation som vill stoppa invandringen (70 procent). Sammantaget framträder Sverigedemokraternas sympatisörer alltjämt som den mest främlingsfientliga gruppen av partisypatisörer.

Figur 7 Svenska folkets uppfattning om flyktningmottagning, invandring och integration efter partisynpat, 2021 (procent, andel instämmer)

Kommentar: Påståendet/förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' samt 'Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition' och svarsalternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Samt påståendena, 'Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden', 'Invandrare i Sverige ska fritt kunna utöva sin religion här', 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet' samt 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige' och svarsalternativen var 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt' och 'helt felaktigt' samt 'ingen uppfattning'. Den redovisade andelen utgör andelen som svarat helt eller delvis riktigt. Endast personer som besvarat hela frågan och med något av de fyra förstnämnda alternativen är medtagna i procentbasen. Partisynpat har undersökts genom frågan 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. Antalet svarande varierar mellan 8 149 och 1 654 personer.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

De partisympatisörer där en majoritet förordar en restriktiv flyktningmottagning är, vid sidan av Sverigedemokraterna, sympatisörer till Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna. Men bland de sistnämnda tre finns ett majoritetsstöd för invandrades religionsfrihet och bland moderata och liberala sympatisörer en vilja hos mer än hälften av gruppen att engagera sig i en organisation mot rasism.

De partisympatisörer som har den minst restriktiva uppfattningen om flyktningmottagning – Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer – är också de som tillsammans med Liberalernas sympatisörer starkast stödjer invandrades religionsfrihet. Det starkaste stödet för en politik som underlättar för invandrare att bevara sin egen kultur och nationella traditioner finns också bland Miljöpartiets och Vänsterpartiets sympatisörer. Miljöpartiets sympatisörer är också de som i allra högst utsträckning är villiga att engagera sig i en organisation mot rasism.

Även om partisympati har blivit en allt starkare förklaring till uppfattning om flyktning- och migrationspolitiken, med alltmer enade grupper av sympatisörer, finns det anledning att ytterligare fördjupa förståelsen för bakgrunden till de diametralt olika uppfattningarna mellan olika ideologiska grupper.

Individuella rättigheter eller nationella traditioner?

Bland forskare har det redan sedan 1970-talet diskuterats om inte den klassiska vänster-höger-motsättningen fått konkurrens av andra ideologiska konflikter med lika stark, eller starkare, betydelse för att förstå hur våra åsikter och uppfattningar i politiska frågor hänger ihop. En av de studier som fått störst betydelse för forskningen inom området är den studie av opinionen avseende europeisk integration som genomfördes av Liesbet Hooghe, Gary Marks och Carol J. Wilson (2002) för tjugo år sedan. De visade att attityden till europeisk integration kunde förstås bättre genom att tillämpa en dimension som löpte från en frihetlig pol till en auktoritär dito. Dimensionen kom att kallas GAL-TAN eftersom de första bokstäverna i forskarnas benämningar utgjorde grunden för den förkortningen. GAL står för (på engelska) Green, Alternative och Libertarian medan TAN står för Tradition, Authority och Nation. Kärt barn har många namn heter det och dimensionen har i svensk forskning och debatt fått många olika namn som t ex värddimension eller kulturell dimension. På samma sätt har många försökt bedöma dess betydelse, särskilt i relation till den klassiska fördelningsdimensionen vänster-höger (se t ex Elgenius & Wennerhag, 2018)

I undersökningen år 2021 har vi använt ett nytt frågeinstrument vars avsikt är att fånga upp det essentiella i den s k GAL-TAN dimensionen. Frågeinstrumentet är konstruerat av Ulf Bjereld och Marie Demker och användes första gången i den särskilda SOM-undersökningen 2020 som genomfördes med syfte att analysera svensk opinion under pandemin (Bjereld & Demker, 2020). Gemensamt för de värden som anges vid den s k GAL-polen är att de betonar frihetlighet och individens rättigheter som grundläggande för en ideologisk uppfattning. Uppfattningen

är påtagligt individualistisk. Motpolen TAN betonar istället det gemensamma och historiskt givna som en grund för ideologisk position. Uppfattningen är påtagligt kollektivistisk. Vi menar att frågeinstrumentet på ett bättre sätt än tidigare försök att med hjälp av index (t.ex. Bäckersten, 2021) fånga den skillnad i uppfattning om människa, samhälle och kosmos som är den avgörande för att dimensionen skall tillföra förklaring och förståelse till analysen av opinion och ideologisk förändring.

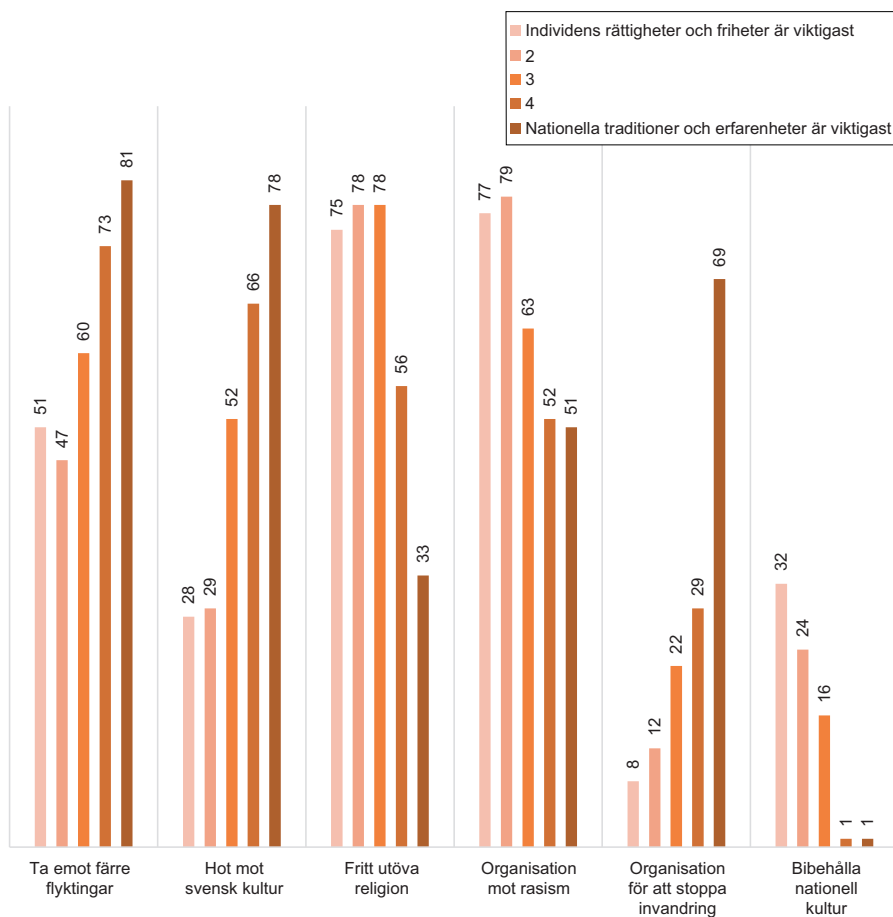
Svarspersonerna ombeds placera in sig på en fem-gradig politisk skala som går från betoning av individens rättigheter till en betoning av nationella traditioner. Ju närmare polen som betonar individens rättigheter (1) en person placerar sig desto viktigare anser man att hänsyn till dessa rättigheter bör vara när politiska beslut fattas. Ju närmare polen som betonar nationella traditioner (5) en person placerar sig desto viktigare anser man att hänsyn till dessa traditioner bör vara när politiska beslut fattas. Skalan beskriver därmed en rörelse från individ till nation med en mittpunkt (3) där de båda väger lika tungt.

När skalan tillämpas på de här aktuella frågorna om migration och invandring framträder ett entydigt mönster (se figur 8). Den grupp som anser att individens rättigheter bör väga tyngst när politiska beslut fattas är också den grupp som är minst restriktiv i fråga om flyktingmottagning, i allra lägst utsträckning ser invandring som ett hot, stödjer invandrades religionsfrihet, är villiga att gå med i en organisation som arbetar mot rasism, minst villig att göra dito för att stoppa invandring och även mest positiv till en politik som underlättar bevarandet av invandrades nationella kultur och tradition.

På motsvarande sätt är de som anser att nationella traditioner och erfarenheter är viktigast mest restriktiva mot flyktingmottagning, ser invandring som ett hot mot svensk kultur, i lägst utsträckning stödjer invandrades religionsfrihet, är minst intresserade av att delta i organisationer som arbetar mot rasism men istället mest villiga att delta i organisationer som vill stoppa invandringen och i samma grupp är stödet för en politik som underlättar bevarandet av invandrades nationella kultur och tradition obefintligt.

Den här använda dimensionen mellan individens rättigheter och nationella traditioner ger en avsevärt fördjupad bild av den svenska migrationsopinionen. Uppfattningen om migration och flyktingar struktureras främst av en underliggande ideologisk dimension där spänningen mellan individ och nation är den centrala. Varför den som anser nationella traditioner vara viktigast då också inte stödjer en politik som ger invandrare möjlighet att upprätthålla sina traditioner kan tyckas vara en gåta. Men lösningen på den gåtan är sannolikt att den politiska nationalismen under 2000-talet även innehåller ett starkt avståndstagande från nationella traditioner utanför Europa och särskilt från muslimska länder (Simonsen & Bonikowski, 2020).

Figur 8 Svenska folkets uppfattning om flyktningmottagning, invandring och integration efter inplacering på skala mellan individuella rättigheter och nationella traditioner (1–5), 2021 (procent, andel instämmer)

Kommentar: Påståendet/förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' samt 'Invandrapolitiken bör hjälpa flyktingar och invandrare att bevara sin nationella kultur och tradition' och svarsalternativen 'var mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Samt påståendena, 'Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden', 'Invandrare i Sverige ska fritt kunna utöva sin religion här', 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet' samt 'Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som vill stoppa invandringen till Sverige' och svarsalternativen var 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt' och 'helt felaktigt' samt 'ingen uppfattning'. Den redovisade andelen utgör andelen som svarat helt eller delvis riktigt. Endast personer som besvarat hela frågan och med något av de fyra förstnämnda alternativen är medtagna i procentbasen. Skalan är femgradig där positionen ett (1) innebär att *Individens rättigheter och friheter är viktigast* och fem (5) innebär att *Nationella traditioner och erfarenheter är viktigast*. Antalet svarande varierar mellan 8 149 och 1 654 personer.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Nationalismens återkomst i svensk politik?

Den svenska restriktiviteten mot flyktingar och invandrare som ökade kraftigt efter 2015 har inte minskat de sista tre åren, men möjligen har opinionsläget stabiliserats, på en högre nivå än tidigare. För att förstå bakgrunden till opinionens ställningstaganden bör vi undersöka de ideologiska värdesystem som återfinns bakom partisympatier och socio-ekonomiska förutsättningar. Synen på vikten av, och hänsynen till, individens rättigheter i relation till (den egna) nationens traditioner ger en god förklaring till åsikter och attityder inom migrationspolitikens område. Ju mer centrala en person anser att individens rättigheter skall vara i politiken desto mindre restriktiv och negativ till invandring och invandrare är man. Och för dem som anser att hänsynen till nationella traditioner och erfarenheter är viktigast så gäller detta primärt den egna gruppens nationella traditioner och erfarenheter. Nationalismen har knappast spelat ut sin roll som en politisk kraft i svensk opinion.

Noter

- ¹ I samma undersökning svarar 16 procent av svenskarna att det är bra eller ganska bra förslag att ta emot *fler* flyktingar i Sverige.
- ² Statistiska centralbyrån (SCB), <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/asylsokande-i-sverige/> (Läst 2022-05-31)
- ³ Migrationsverket, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Beviljade-uppehallstillstand-oversikter.html> (Läst 2022-05-31)
- ⁴ I anglo-saxisk litteratur används ibland termen ”nativism” för att beteckna motsvarande uppfattning. Betoningen ligger då på att skydda det egna (native) i motsats till xenofobi där betoningen ligger på fiendligheten mot det främmande (xenos).
- ⁵ Mellan 2009 och 2011 modifierades svarsalternativen något. Jag har därför valt i figuren redovisa den andel som i båda fallen instämt helt eller markerat att påståendet är helt riktigt för att jämförelse skall vara möjlig. Det går dock inte att utesluta att svarsalternativens förändring kan ha påverkat även de instämmande svaren och linjen är därför bruten mellan 2009 och 2011.
- ⁶ Mellan 2009 och 2011 modifierades svarsalternativen något. Jag har därför valt i figuren redovisa den andel som instämt helt eller markerat att påståendet är helt riktigt separat från den sammanslagna kategorin med både helt riktigt och delvis riktigt respektive instämmer helt och instämmer delvis. Det går dock inte att utesluta att svarsalternativens förändring kan ha påverkat även de instämmande svaren och linjen är därför bruten mellan 2009 och 2011.

Referenser

- Bjereld, U. & M. Demker (2020). *Individualism och nationalism i pandemins tid*. SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Rapport nr 12. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bäckersten Hultin, O. (2021). May's law may prevail: Evidence from Sweden. *Party Politics*. March 2021. doi:10.1177/1354068821997398
- Demker, M. (2018). Oförändrat motstånd mot flyktingmottagning men stärkt hotbild kring religion och svensk kultur. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Demker, M. (2016). Religious Liberty in Democracy: Between Individual Tolerance and Democratic Inclusion. *Nordic Journal of Religion and Society*, 29: 18–35.
- Elgenius, G. & M. Wennerhag (2018). The changing political landscape in Sweden: Political cleavages, actors and processes. *Sociologisk Forskning*, 55(2/3): 139–154.
- Hooghe L., Marks, G. & C J. Wilson (2002). Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration? *Comparative Political Studies*, 35(8): 965–989.
- Simonsen, K.B. & B. Bonikowski (2020). Is civic nationalism necessarily inclusive? Conceptions of nationhood and anti-Muslim attitudes in Europe. *European Journal of Political Research*, 59: 114–136. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12337>

